

VIII КОНФЕРЕНЦИЈА

КУЛТУРНО ДОБРО ДАНАС

– ВРЕДНОСТ И ЗНАЧЕЊЕ

ЗБОРНИК РАДОВА

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ГРАДА БЕОГРАДА
Београд, 2017. године

VIII КОНФЕРЕНЦИЈА
КУЛТУРНО ДОБРО ДАНАС – ВРЕДНОСТ И ЗНАЧЕЊЕ

ОРГАНИЗАТОР

Завод за заштиту споменика културе града Београда

НАУЧНО-СТРУЧНИ ОДБОР

Проф. др Владимир Мако

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

Проф. др Драган Булатовић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Проф. др Марија Маруна

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

Проф. Иван Рашковић

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Марина Павловић

независни истраживач

Оливера Вучковић

Директор Завода за заштиту споменика културе града Београда

Александра Дабижић

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Нада Живковић

Завод за заштиту споменика културе града Београда

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Ивана Филиповић Јорке

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Нада Живковић

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Јасна Цветић

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Саша Михајлов

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Ивана Весковић

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Насловна страна – фотографије:

Пеђа Паровић, Снежана Неговановић

VIII КОНФЕРЕНЦИЈА

КУЛТУРНО ДОБРО ДАНАС

– ВРЕДНОСТ И ЗНАЧЕЊЕ

ЗБОРНИК РАДОВА

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ГРАДА БЕОГРАДА
Београд, 2017. године

ИЗДАВАЧ

Завод за заштиту споменика културе града Београда

ЗА ИЗДАВАЧА

Оливера Вучковић, директор

Завод за заштиту споменика културе града Београда

УРЕДНИК

Нада Живковић

ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ

Јасна Цветић

САДРЖАЈ

7 Предговор

ВРЕДНОСТ И ВРЕДНОВАЊЕ КУЛТУРНОГ ДОБРА

- 11 Милан Попадић
Од „Свидетелства“ до сведочанствености: у потрази за градивним својством културног добра
- 21 Јелена Павличић
Проблем баштињења споменичког наслеђа: правни аспекти појмовног одређења вредности
- 35 Никола Крстовић
Стални Конфликт: културно добро као сведочанство савремених вредности (Музеји на отвореном: тоталност баштине против тоталитарности друштва)
- 48 Стефана Манић
Непокретна културна баштина – музеалије урбаног простора. Изложбе архитектуре на отвореном
- 60 Бобан Трипковић
Значење и вредност археолошког наслеђа: пример из Мачве
- 73 Марија Драгишић
Зорана Ђорђевић
Препознавање и вредновање звука у непокретном културном наслеђу
- 84 Наталија Ћосић
Под лупом: вредности и значај у процесу конзервације

ОДРЖИВИ РАЗВОЈ И ВРЕДНОСТ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

- Марина Радуљ
Милана Недимовић
Радован Вукомановић
- 99 **Реконструкција „Сокака Ћопића“ у Хашанима - културни туризам као покретач очувања културног добра**
- Анастасија Мирановић
- 110 **Културна баштина и одрживи развој Изазови економске и репутационе валоризације културних добара Црне Горе *Изазови инвестирања/инвестиција у свјетском културном добру Природном и културно -историјском подручју Котора***
- Ана Зорић
Бојана Јерковић
Игор Рајковић
- 120 **Култура и рекреација: афирмација културног наслеђа у архитектонском дискурсу**
- Бојана Јерковић
Ана Зорић
Небојша Фотирић
- 132 **Прва индустријска зона Београда: позиција културног добра у савременим методологијама архитектуре**

ПРОБЛЕМИ ОЧУВАЊА АРХИТЕКТОНСКО УРБАНИСТИЧКОГ НАСЛЕЂА

- Владана Путник Прица
- 147 **Баштина у којој живимо: проблем очувања стамбених објеката из међуратног периода у Београду**
- Љубица Радовановић
- 160 **Пренос идентитета непокретног културног наслеђа: студија случаја хотела и трга Славија**
- Снежана Петров
- 173 **Нужност суштинских промена у систему заштите документарног материјала**

VIII КОНФЕРЕНЦИЈА КУЛТУРНО ДОБРО ДАНАС – ВРЕДНОСТ И ЗНАЧЕЊЕ

ПРЕДГОВОР

Завод за заштиту споменика културе града Београда већ осам година организује конференције посвећене актуелним питањима из области заштите споменичког наслеђа и контекстуалним ширим темама.

Полазећи од премисе да је културно наслеђе скуп ресурса наслеђених из прошлости, које заједница идентификује као одраз и израз вредности, уверења, знања и традиције, постављали смо и постављамо културно добро у жижу константе коју је неопходно очувати и неговати као битну одредницу једне заједнице. Каква је улога правне регулативе, службе заштите, стручних и научних сазнања и достигнућа у оквиру јавног деловања да истрају, одрже и пренесу на будуће генерације културна добра и да сачувају и афирмишу њихов изглед, својство и намену? Да ли се у довољној мери разуме културно добро као почетак и трајање система вредности и да ли се као такав може очувати?

Темом овогодишње, осме конференције *Културно добро данас – вредност и значење*, желимо и да направимо осврт на претходне скупове и покушамо да сагледамо, како целовитост културних добара, тако и наш допринос њиховом позитивном поимању. Из тог разлога, овом приликом, нису биле предложене тематске целине, већ су се оне формирале у зависности од пристиглих радова.

Ова, као и претходне конференције, организована је под покровитељством Скупштине града Београда на чему захваљујемо и овом приликом.

Организациони одбор

ВРЕДНОСТ И ВРЕДНОВАЊЕ
КУЛТУРНОГ ДОБРА

КУЛТУРНО ДОБРО ДАНАС
– ВРЕДНОСТ И ЗНАЧЕЊЕ

ВРЕДНОСТ И ВРЕДНОВАЊЕ
КУЛТУРНОГ ДОБРА

Ана Зорић
Бојана Јерковић
Игор Рајковић

КУЛТУРА И РЕКРЕАЦИЈА: АФИРМАЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У АРХИТЕКТОНСКОМ ДИСКУРСУ

Апстракт

Акцент на савремени угао препознавања посебних вредности простора историјског контекста намеће савремени начин односа према истом у циљу њиховог успешног очувања, одржавања и афирмације у условима данашњице. Ослањајући се на дефиницију културног наслеђа као скупа ресурса посебних вредности прошлости заједнице из савремене тачке гледишта, рад полази од претпоставке да се вредности културног добра чувају фигуришући као активни системи данашњице. Архитектура, као област и делатност која на креативан начин сагледава и повезује пасивну и активну компоненту простора, у овом истраживању препозната је као носилац њиховог усаглашавања код простора културног добра у условима које диктира савремени контекст.

Историјска компонента простора културног добра вуче сет особина из савременог угла препознат као вредности. Чулност, естетичност и неодређеност као опште особине простора историјског контекста, и траг и карактер прошлости као особине везане за културалне специфичности појединачних простора наслеђа, архитектонски дискурс тумачи кроз феномен доживљаја. Он као активна компонента везе простора и корисника, отвара потенцијале коришћења, оживљавања и повезивања историјског места са другим просторно-функционалним компонентама града. Тумачењем културне компоненте као наслеђене вредности и културе као саставног дела живота, остварује се веза између пасивне и активне стране историјског и савременог простора. Ослањајући се на теорије које активности и садржаје културе смештају у област рекреације, третирање простора наслеђа отвара нови креативни потенцијал њиховог осавремењивања и трансформације кроз повезивање са областима рекреације и туризма.

Рад се базира на релацијама теоријских упоришта, које анализом појмова доживљаја историјског контекста и рекреативног доживљаја, постављају могућу базу повезивања историјских места, рекреације и туризма путем архитектонских метода.

Кључне речи: историјска вредност, доживљај, рекреација, архитектура слободног времена

Ana Zorić
Bojana Jerković
Igor Rajković

CULTURE AND LEISURE: AFFIRMATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE ARCHITECTURAL DISCOURSE

Abstract

The emphasis on the modern way of recognizing the special values of historical context area imposes a modern way of relating to the same, in order of their successful conservation, maintenance and affirmation in the today's' conditions. Relying on the definition of cultural heritage as a set of resources with specific values of community's past from the contemporary point of view, the work starts from the premise of keeping the value of cultural property by their participating as active systems today. Architecture, as well as field and activity which connects the passive and the active component of space in a creative way, in this research has been recognized as the holder of their compliance in the areas of cultural property under the conditions dictated by the contemporary context.

From the modern point of view, the historical component of cultural heritage spaces brings a set of performances recognized as values. Sensuality, aesthetics and vagueness as the general characteristics of the area of the historical context, and character of their past as properties related to the cultural specificities of individual space heritage, architectural discourse interpreted by the phenomenon of experience. Experience as an active component of the connection of area and the user opens up the potential of use, revival and connecting of the historic place with other spatial and functional components of the city. Interpretation of cultural component as inherited value and culture as an integral part of life, makes the connection between passive and active side of historical and contemporary space. Relying on the theory that the activities and facilities of culture classified in the area of recreation, treatment of heritage spaces opens new creative potential of modernization and transformation through connection with the areas of recreation and tourism.

The work is based on theoretical grounds which analyze concepts of the historical context experience and recreational experience, and give possible base of connecting historical places, recreation and tourism through the architectural methods.

Keywords: historical value, experience, recreation, architecture of leisure time

Методологија

Рад истражује доживљајне потенцијале историјских простора у циљу афирмације културног добра у условима данашњице. Истраживање полази од тумачења културног добра као својеврсног историјског контекста, самим тим се првенствено ослања на теоријска разматрања вредности које потичу од историјске компоненте. Кроз релацију доживљаја историјског места и дефиниције рекреативног доживљаја као сврхе и циља рекреативних активности, теорије проналазе везу историјског места и рекреације као потенцијал савремене активације простора културног добра. Издвајајући доживљаје који потичу од старосне вредности и вредности идентитета, препознавањем њиховог рекреативног потенцијала отварају се поља иновативног тумачења и интерпретације културног добра у савременом контексту. Истраживање се базира на вези теоријских тумачења карактеристика историјског простора и рекреације, издвајајући доживљај као њихов везивни чинилац који путем архитектонских метода може бити носилац осавремењивања простора културног добра. Пројектантски аспект афирмације доживљајних вредности биће анализиран на примерима истраживања студената на програму *Рекреативни садржаји - Савремени Пројектантски Аспекти*, на мастер студијама Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Теоретска тумачења доживљаја старосних вредности историјског места

Теорије са једне стране препознају опште особине простора историјског контекста, а са друге стране специфичне особине везане за њихов културални идентитет. Обе групе особина отелотворују се у савременом окружењу кроз специфичан доживљај, који се у архитектонском дискурсу везује за рекреацију.

Прва група особина односи се на опште вредности које поседују сви простори историјског контекста. Њихова појавност одликује се карактеристикама које је смештају у прошло време, истичући оронупост, девестираност и извесну старост. Ефекат старења сугерише процес растакања и нестајања грађевине наговештавајући руину као њено екстремно стање, чију појавност поједине теорије сагледавају као специфичну вредност са аспекта доживљаја. Још од најранијих периода појава руине доводи се у везу са специфичним чулно-емоционалним искуством,¹ о чему сведочи и тема пропадања и нестајања архитектуре у уметности. Мотив нестајања везује се за романтичарски приступ, чиме ова тема добија важан смисао у контексту живописности, чулности, амбијенталности. Символика нестајања, која уноси немир са једне стране, насупрот томе провоцира осећај смиривања, препуштања и релаксације симболишући стапање са природом. Овај контраст осећања објашњен је концептом сублим-

ног, који Бурке (Edmund Burke), разрађује у студијама естетике.² Објашњавајући сублимно као истовремено присуство лепог, узвишеног и мистериозног које појачава емоционалну реакцију и доживљај уметничке вредности, овакви простори поседују снагу да нагласе доживљај постојећег амбијента.

Претходно анализирани вредности фигуришу код свих простора код којих се препознаје било који степен руинираниости и старости. Роуз Меколи (Rose Macaulay) у књизи *Pleasure of Ruins*³ говори о “слаткој” носталгији за губитком раније целовитости, чиме јасно указује на снагу специфичног доживљаја девастираног стања грађевине као својеврсног романтичног искуства које покреће емоцију. Архитекта Дејвид Чиперфилд њихов доживљај описује кроз представу о повратку природи и изворном стању ствари, препознавањем разноликости естетике старења простора. Самим тим поред извесне историјске вредности, према Алојзу Риглу (Alois Riegl) руинирани простори стичу и тзв. старосну вредност⁴ која се манифестује кроз хабање, оштећење, погоршање претходног стања. Старосна вредност се у доживљају може самостално издвојити као стимуланс чулности, али се такође може посматрати као саставни део историјске компоненте који наглашава историјску вредност простора. Ова два значења, укомбинована у једном простору који је спонтано препуштен даљем процесу старења, рефлектују промене под утицајем окружења и природе⁵. На овај начин естетика историјског простора се доживљава као извесна скулпторална активност утицаја окружења, која се константно мења, али и задржава примесе свог пређашњег облика.

Доживљај идентитета историјског места

Поред особина које произилазе из старосне вредности историјског места, теорије разматрају и особине специфичног карактера који их издваја из окружења. Наиме, историјско место у условима данашњице задржава прошли идентитет који испољава кроз посебан доживљај. Припадност прошлом времену очигледна у просторним и естетским карактеристикама подстиче идеју аконтекстуалности и другости као вредност у савременом окружењу коју Фуко (Michele Foucault)⁶ објашњава термином хетеротопије. Иако реално лоциране у савременом контексту, у немоућности идентификације са окружењем оне остају доживљајно одсутне. Ови простори акумулирају време и доживљавају се као изгубљени и неприпадајући. Карактер неприпадности додатно је наглашен чулно-емоционалним особинама оронулог стања. Сходно томе, поетично искуство није само резултат старосних вредности читљивих у естетици, већ и акумулираног времена које стимулише сећање као метод новог доживљаја⁷.

Осим што се доживљавају као одсутни и другачији, простори који инкорпорирају време имају и вишеслојна значења⁸. Њихова никада довољно позната

историја, као ни прилагођеност садашњости чине ове просторе недовољно јасним, самим тим и отвореним за нова тумачења. Као такви, према Лефевру (Lefebvre),⁹ они носе потенцијал разумевања прошлости, конструисања садашњости и сугерисања будућности и представљају алатке за вишеструко читање града. Ове особине у условима уједначеног утиска савременог окружења отварају потенцијал несвакидашњег простора који буди пажњу.

Неодређеност и слобода

Ослањајући се делимично на обе претходне групе анализираних вредности простора историјског контекста, издваја се и неодређеност као особина која стоји у међузависности са њима. Наиме, када говоримо о старосним вредностима, процес старења, трансформисања претходног и удаљавања од целовитог стања, њихов доживљај приближава нејасном. Када говоримо о вредностима идентитета, подељене између прошлости којој припадају и садашњости којој се одупиру остају нејасне и неодређене.

Освртом на стање већине историјских места у нашем окружењу, њих карактерише и изванредан степен пасивног односа који је делимично одговоран за њихово пропадање и одсуство интересовања за исте. Иако ово запажање намеће негативну конотацију, теорије препознају и позитивне стране овог проблема, које издвајају неодређеност као потенцијал историјских простора. Одсуство интересовања чини ова места slabим у просторном смислу, али истовремено им даје и одређену семантичку празнину која суверено влада.¹⁰ Тиме она постају слободна и отворена за нове начине испуњавања празнине. Де Сола Моралес (De Sola Morales) види потенцијал у месту које је незаузето, нејасно и неизвесно у неограничености и слободи које тиме нуди¹¹.

На овај начин, простори код којих историјске карактеристике превасходно обавезују на чување, чулност и естетичност стимулишу пасиван, посматрачки однос према истима и производе доживљај. Са друге стране, овај однос производи њихову просторну неодређеност која насупрот пасивности стимулише креативни приступ, кроз слободу коришћења, присвајања, реаговања, експеримента¹².

Рекреација и рекреативни доживљај

Теоријска разматрања посебних вредности простора историјског контекста препознају доживљај као потенцијал њихове афирмације у условима данашњице. Проблем пасивног односа и неадекватних услова заштите одговорни су за пропадање већине историјских места, јер њихови доживљајни квалитети нису препознати и прилагођени савременим потребама корисника. Њихо-

во приближавање условима данашњице могуће је активним укључивањем у систем свакодневице, користећи потенцијале који их у таквом систему чине пожељним. Ово истраживање управо у специфичним доживљајима проналази активну компоненту оживљавања историјског простора, самим тим и културног добра кроз функције рекреације (табела 1).

	Доживљај		Рекреативни доживљај		Архитектура слободног времена
Старосна вредност Alois Riegl	Чулност - естетика старења наглашава чулно-емоционалне реакције у простору и његове амбијенталне вредности (Burke, 1757, Macaulay, 1953, James, 1909, Korsmeyer, 2014)	→	Доживљај - разумевање простора кроз чула (Classen, 1993)	→	Интеракција са простором - рекреативни доживљај је стање свести као резултат интеракције актера и људског/нељудског окружења (Lee & Shafer, 2002: 291)
	Естетичност - скулпторална активност утицаја окружења, која се константно мења, али и задржава примесе свог пређашњег облика (Chipperfield, 2011, Somhegyi, Z. 2014, Korsmeyer, 2014)	→	Перцепција – естетска димензија простора је важна компонента рекреативног доживљаја (Williams, 1995)	→	Начин производње доживљаја има директан утицај на рекреацију корисника (Rossman & Schlatter 2011)
Идентитет као вредност Foucault	Трагови прошлог – простори који акумулирају време, чувају прошли идентитет (Bachelard, 1958, Lefebvre, 1996)	→	Карактер места - кореспондира са емоционално-симболичким значењима (Williams & Roggenbuck, 1992)	→	Квалитет доживљаја је директно везан са квалитетом места што указује на важност његовог адекватног третирања (Moore & Graefe, 1994; Williams et al., 1992)
	Друга места - вишеслојна значења инкорпорирана у простору (Foucault, 1986, Armstrong, 2010, Edensor, 2007, Huyssen, 2003)	→	Обичне активности у необичним просторима (Williams, 1995)	→	Феноменолошки приступ дефинисању доколице/рекреације – сваки рекреативни доживљај је нова креација (Kelly, 1987)
Неодређеност De Sola Morales	Слобода коришћења, присвајања и експеримента (Borret, 1999, Armstrong, 2010, Landry, 2006)	→	Слобода простора игре – игра је облик рекреације (Zivkovic, 2015) Рекреација се појављује као несвакидашње у свакидашњем (Lefevr, 1959) Концепт града туизма – тежње за необичним али реалним доживљајима свакодневице (Hall & Page, 2006)	→	Значења места се конституишу кроз доживљаје, искуства и друштвену интеракцију (Williams, 2008:23) → Рекреација, слободно време и туризам су сет међусобно повезаних преклапајућих концепата (Hall & Page, 2006; Williams, 1995; Roberts, 2006)

Табела 1.

Рекреативни доживљај као веза историјског места и рекреације

Наизглед парадоксална релација значења термина културног добра и рекреације, у контексту доживљаја постаје врло логична и блиска. Према Лефевру, свет рекреације и настаје вођен жељом човека да искочи из свакодневице. На тај начин рекреација се успоставља као комплекс активности и пасивности, форми друштвености и комуникације који шире свој обухват и потенцијале. Водећи се Торкидсеновом (Torlkidsen) дефиницијом рекреације као непрецизним појмом који се везује за категорију слободног или преосталог времена, она обухвата активности које се одвијају у простору специфичних својстава и реализују кроз доживљај.¹³ Тумачењем значења и сврхе рекреације у савременим условима, стичемо представу о њеној ширини и неодређености и закључујемо да њени јасни облици испољавања стоје у међузависности категорија слободног времена и специфичног простора. Сходно томе, основна одредница и сама сврха активности слободног времена и јесте остваривање рекреативног доживљаја. Према Вилијамсу (Williams), перцепција и доживљај су користи од бављења одређеном активношћу и њихова вредност се достиже само у корелацији активности и контекста.¹⁴ У односу на активност, вредност се остварује као физичка, емоционална или психолошка награда од осећаја да се нешто ради. Рекреативни доживљај је стање свести које је резултат интеракције између учесника у рекреацији и њиховог људског и нељудског окружења.¹⁵ На основу тога, препознавање рекреативног карактера постојећих доживљајних потенцијала историјског места ствара поље креативног просторно-функционалног деловања која афирмишу културно добро, чине га пожељним и приближавају кориснику.

Рекреативни доживљај старосних вредности

Када говоримо о наглашеном чулно-емоционалном искуству историјског простора, у контексту рекреације ослањамо се на чињеницу да су чула важан апарат разумевања простора.¹⁶ Обзиром да се ради о наглашеном чулном доживљају амбијенталности и појавности који се истиче у односу на уједначена искуства окружења, чулни доживљај се у овом случају може сматрати рекреативним. Када је реч о специфичној естетици као препознатој вредности, узимамо у обзир да је естетска димензија простора важна компонента рекреативног доживљаја,¹⁷ стога перцепција представља својеврсну рекреативну активност када се ради о посматрању пожељних призора. Ове особине се пројектантским деловањима могу истаћи и прилагодити кориснику пласирањем на адекватан начин, формално и функционално прилагођен потребама савременог окружења. Према Росману и Шлетеру (Rossman & Schlatter), начин производње доживљаја има директан утицај на рекреацију корисника.¹⁸

Рекреативни доживљај вредности идентитета

У односу на карактер хетеротопије, иако неуклопив у постојеће реално окружење, историјски простор носи другачији, али јасан идентитет. Према теоретичарима рекреације, Вилијамсу и Рогенбуку (Williams & Roggenbuck), идентитет места и специфичност карактера кореспондирају са емоционално-симболичким значењима који стимулишу рекреативни доживљај¹⁹. Квалитет доживљаја је директно везан са квалитетом места што указује на вжност његовог адекватног третирања. То се у контексту историјског места односи на просторна деловања која афирмишу препознате вредности. Као места која инкорпорирају вишеслојна значења у простору, у односу на окружење доживљавају се као несвакидашња и необична. Ослањајући се на специфичан квалитет места као важну компоненту рекреативног доживљаја, Вилијамс рекреацијом сматра обичне активности у необичним просторима. Ова констатација надовезује се на феноменолошки приступ дефинисању доколице/рекреације где је сваки рекреативни доживљај нова креација,²⁰ што објашњава улогу креативних пракси у подстицају развоја историјског места, односно културног добра као новог рекреативног поља.

Рекреативни доживљај неодређености

Поред наизглед проблематичне природе просторно слабог и нејасног историјског места, позитивна конотација његове неодређености производи доживљај који можемо сматрати рекреативним. Потенцијал недовољно јасног јесте управо у слободи тумачења која карактер нејасног трансформире у неодређено, незаузето, слободно и неограничено. Тиме се доживљај манифестује као иницијатор ктеативног деловања, присвајања и експеримента. Ова специфичност иницира нове облике понашања, што се надовезује на Лефеврово објашњење потребе за рекреацијом у простору као критичког односа према свакодневици.²¹ Са друге стране, тумачећи карактер нејасног као одсуство одређеног значења, према Мансвелту (Mansvelt) рекреација је метод сазнавања простора²². Интерактивна димензија рекреације омогућава да се путем доживљаја простора и активности у истом конституише његово значење и врати смисао. Тако се ови простори нуде као погодна поља игре²³. У ширем смислу она може бити схваћена као систем активности које повезују урбане просторе у целину, самим тим и специфичне историјске просторе увезују у систем града чинећи их доступнијим. У ужем смислу, она обухвата дијапазон активности које анимирају простор и одговарају његовим потенцијалима.

Архитектура слободног времена

Доминантно пасивно стање већине простора наслеђа, као својеврсних историјских места сведочи о недовољности уочених потенцијала за спонтану тран-

сформацију њихове улоге у савременим условима. Препознате вредности остају на нивоу ефеката тихог дејства, до краја објашњених само у теоријској анализи. Њихово самостално деловање уочљиво је у спонтаним реакцијама посматрача и корисника простора, али недовољно за јасну представу о слици могућег трансформисаног облика. Као такво може бити потенцијал адекватно препознат, наглашен и отелотворен једино додатним креативним методама које ово истраживање препознаје у архитектури. Метод истраживања кроз пројекат открива крајње могућности доживљајних потенцијала и начине њиховог интерпретирања у простору наслеђа, чиме упућују на разноврсне могућности њихове трансформације. Интерпретација кроз архитектонски пројекат само је јаснија представа могућег стања као допуна теоријског истраживања афирмације простора историјског контекста кроз рекреацију. Сходно томе, у раду ће бити представљени само неки од могућих пројектантских приступа анализом пројеката трансформације простора Летње сцене на Топчидеру путем рекреативних садржаја.

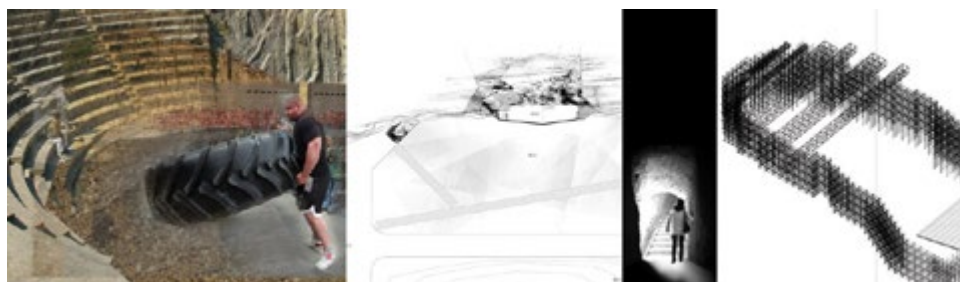
Препознати доживљајни квалитет у креативном процесу трансформације простора фигурише као инспирација или вредност коју треба нагласити. Специфични чулно-естетски квалитети самим тим могу биди искоришћени као носиоци програмске трансформације, или као иницијатор нових функција са улогом стимулације чулно-емоционалних ефеката. У односу на већ присутну живописну естетику позорнице која зараста у природу, наглашавање живописности доживљаја природе трансформише простор у парк, башту, или воћњак. Поред тога доминација стена и природе у којој се позорница готово губи, мења доживљај унутар градског контекста у потпуно природни, стога релаксација и уживање у посматрању могу бити допуњени новим садржајима као што су спа центри, сауне, базени (слика 1).

Слика 1. Пројекти А. Бурсаћ, С. Ташпаревић, Т. Миљић – трансформација иницирана чулно-емоционалним доживљајима историјског места

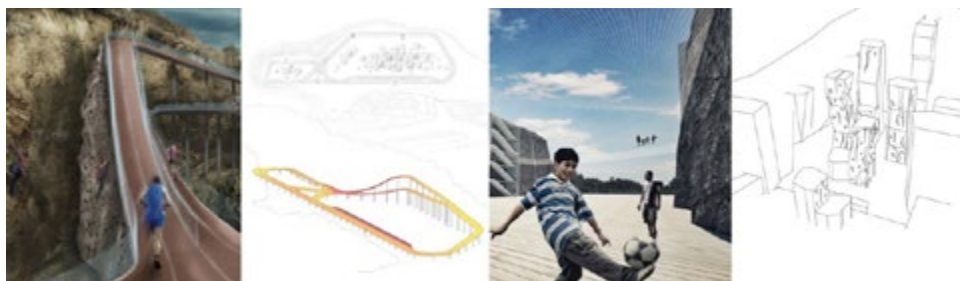
Кад говоримо о специфичном идентитету и препознатом карактеру одступања од окружења, ослањајући се на саму класификацију хетеротопија нуде се садржаји који се уклапају у овај опис. У питању су трансформација

у музеје и галерије као темпоралне хетеротопије, у баште као универзалне хетеротопије, или привремене трансформације за потребе фестивала и манифестација као путујућих хетеротопија. Када се ради о хетеротопији као инспирацији функционалне трансформације, поред садржаја чувања постојеће историје могуће је осмишљавање потпуно нових програма наизглед незамисливих у датом простору, попут борилишта, или стрелишта (слика 2).

Слика 2. Пројекти А. Душмановић, А. Богдановић, П. Опачић – трансформација доживљајем идентитета историјског места

Кад говоримо о доживљају слободе и неограничености простора, како просторне тако и програмске трансформације произилазе највише из активности и реакција корисника које се у тим просторима већ спонтано развијају. Са друге стране, водећи се идејом игре као извесног вида рекреације који анимира простор, враћа му значење и смисао и повезује га са осталим деловима града, свака трансформација која стимулише окупљање постаје логична. С тим у вези, пројектовање простора спортова који неће нарушити затечене вредности, или мултифункционалних зона које одговарају алтернативним видовима окупљања и забаве представља одговарајуће видове трансформације (слика 3).

Слика 3. Пројекти Б. Брдар, Л. Јовићевић, Д. Цветковић – трансформација доживљајем неодређености историјског места

Закључак

Тумачењем културног наслеђа као скупа ресурса посебних вредности прошлости заједнице из савремене тачке гледишта, ово истраживање открива потенцијале активације културног добра у условима данашњице. Теоријска разматрања препознају доживљај као потенцијал њихове афирмације у савременом окружењу. Проблем пасивног односа и неадекватних услова заштите одговорни су за пропадање већине историјских места, јер њихови доживљајни квалитети нису препознати и прилагођени савременим потребама корисника. Заступајући став да је очување квалитета историјског места, самим тим и културног добра, могуће путем њиховог активног укључивања у систем свакодневице, овај рад управо у специфичним доживљајима проналази активну компоненту њиховог оживљавања кроз функције рекреације. Увиђајући теоретску везу доживљајних квалитета и рекреативног доживљаја, поставља се добра база везе историјског простора и актуелних облика рекреације, која путем архитектонског метода отвара само неке од могућности савремене трансформације. Новонастали просторно-програмски предлози базирани на очувању и наглашавању препознатих доживљајних квалитета и активацији кроз рекреативне намене, представљају нове облике архитектонског деловања назване архитектура слободног времена.

Напомене

- 1 Korsmeyer, C: Symposium: The Aesthetics of Ruin and Absence. *Journal of Aesthetics & Art Criticism*, 2014, 429-449.
- 2 Burke, E: *A Philosophical Inquiry into the origin of our ideas of The Sublime and Beautiful*, R. and J. Dodsley, London, 1757. Према Буркеу, различита емоционална искуства су пут ка разумевању уметности кроз естетски концепт сублимног. Смена негативних и позитивних емоција путем перцепције објекта, изазвана је, поред ефекта дивљења и ефектом загонетности и нејасности. Сублимно је оно што појачава емоцију појединца, самим тим и естетски ефекат уметничког.
- 3 Macaulay, R: *Pleasure of ruins*. Walker and Company, New York 1953.
- 4 Korsmeyer, C: Symposium: The Aesthetics of Ruin and Absence. *Journal of Aesthetics & Art Criticism*, 2014, 430. Историчар уметности Alois Riegl каже да поред историјске вредности, рушевине имају и "старосну вредност: (age value) коју манифестују кроз хабање, оштећење, погоршање претходног стања
- 5 Somhegyi, Z: Art (Out) of Separation: Aesthetics Around the Wall. *SAJ Serbian Architectural Journal*, 2014, 17-28. "Пролазност времена читава се као питорескна појавност рушевине и резултат скулпторалне активности природе"
- 6 Foucault, M: "Of the Other Spaces". *Diacritics*, 16/1, 22-27, 1986.
- 7 Bachelard, G: *The Poetics of Space*, Orion Press :New York 1964. Башлар говори о својствима простора кроз везу простора и човека и доживљају простора кроз сећање.

VIII конференција

КУЛТУРНО ДОБРО ДАНАС – ВРЕДНОСТ И ЗНАЧЕЊЕ

ЛИСТА АУТОРА

Радован Вукомановић, мастер.инж.грађ., асистент

Универзитет у Бањој Луци, РС, БиХ

Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет

radovan.vukomanovic@aggf.unibl.org

Марија Драгишић, дипл. етнолог - антрополог, конзерватор -истраживач,

Републички завод за заштиту споменика културе, Београд

marijadragisic@yahoo.com

Зорана Ђорђевић, дипл. инж. арх., истраживач сарадник

Институт за мултидисциплинарна истраживања, Универзитет у Београду

zoranadjordjevic.arch@gmail.com

Ана Зорић, маст. инж. арх., асистент

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

ana.zoric@arh.bg.ac.rs

Бојана Јерковић, м.арх., асистент

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

bojana.jerkovic@arh.bg.ac.rs

др Никола Крстовић, виши кустос

Универзитета у Београду, Филозофски факултет

Центар за музеологију и херитологију,

Научни сарадник ЕИ САНУ

nkrstovic2012@gmail.com

Стефана Манић МА историје уметности

Универзитет у Београду Филозофски факултет

Центар за музеологију и херитологију

stefana.manic@gmail.com

др Анастасија Мирановић, историчарка умјетности
Управа за заштиту културних добара Министарства културе Црне Горе
anastazijam@com.me

Милана Недимовић, дипл.инж.арх., студент мастер студија
Универзитет у Бањој Луци, РС, БиХ
Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет
milananedimovic@gmail.com

др Јелена Павличић, историчар уметности, асистент
Универзитет у Приштини Факултет уметности
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Сарадник, Универзитет у Београду, Филозофској факултет
Центар за музеологију и херитологију
jpavlicic@gmail.com

Снежана Петров, дипл. молекуларни биолог и физиолог
виши конзерватор
Архив Србије
nezipetrov@gmail.com

др Милан Попадић, ванредни професор
Универзитет у Београду Филозофски факултет
milan.popadic@f.bg.ac.rs

др Владана Путник Прица, историчар уметности
научни сарадник
Универзитет у Београду Филозофски факултет
Одељење за историју уметности
vladana.putnik@f.bg.ac.rs

Љубица Радовановић, МА историје уметности
независни истраживач
ljubica-radovanovic@hotmail.com

др умј. Марина Радуљ, дипл.инж.арх., доцент
Универзитет у Бањој Луци, РС, БиХ
Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет
marinaradulj@gmail.com

Игор Рајковић, арх., доцент

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет
igor.fakultet@arh.bg.ac.rs

Ана Станојевић, магст. инж. арх, докторанд

Сарадник у настави, Грађевинско – Архитектонски факултет у Нишу
stanojevicananina@yahoo.com

др Бобан Трипковић, доцент

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за археологију
b.tripkovic@gmail.com

Наталија Ћосић

Центар за превентивну конзервацију
Централни институт за конзервацију у Београду
natalijacosic@gmail.com

Арх. Небојша Фотирић, доцент

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет
fotiric@arh.bg.ac.rs

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Калемегдан Горњи град 14, 11000 Београд

Тел: +381 (0) 11 3287 557

Факс: +381 (0) 11 3284 411

e-mail: zskgb@beotel.rs

www.beogradskonasledje.com

ПРЕЛОМ

Пакт студио, Крушевац

ШТАМПА

Бирограф, Земун

ТИРАЖ

300 примерака

Публиковање Зборника и одржавање Конференције омогућио је

Секретаријат за културу Скупштине града Београда

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

71/72(497.11)"20"(082)

ЗАВОД за заштиту споменика културе града Београда.
Конференција (8 ; 2017 ; Београд)

Културно добро данас - вредност и значење: зборник радова / Завод за заштиту споменика културе града Београда, VIII конференција, Београд, 2017. године; [организатор] Завод за заштиту споменика културе града Београда ; [уредник Нада Живковић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда, 2017 (Земун : Бирограф). - 185 стр.: илустр.; 25 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз поједине радове.
Библиографија уз поједине радове. – Abstracts.

ISBN 978-86-89779-47-9

- а) Културна добра - Србија - 20в-21в - Зборници
- б) Архитектура - Србија - 20в-21в - Зборници

COBISS.SR-ID 245150988

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ
СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ
ГРАДА БЕОГРАДА
www.belgradeheritage.com

